Rakennusliitto
BYGGNADSFÖRBUNDET

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Rakennusliitto ry lausuu lakiesityksestä (HE 114/2022 vp) seuraavaa:

Demografiset realiteetit haastavat huoltosuhdetta tulevaisuudessa. Kilpailu korkeakoulutetusta työvoimasta on globaalia. Digitalisointi otaksuttavasti lyhentää käsittelyaikoja.

Lakiesityksen taustalle esitetään huomioita erityisasiantuntijoiden poikkeuksellisesta työmarkkina-asemasta. Todetaan meillä olevan OECD:n suurin pula korkeakoulutetuista työntekijöistä. Virokin on houkuttelevampi maa.

Nimenomaisesti edellä esitetyssä kontekstissa voi ymmärtää pyrkimyksen helpottaa ja sujuvoittaa lupaprosessia.

Rakennusliitolla on jo nykytilanteen pohjalta kuva siitä, mitä on edessä. Koulutuksen ja kielitaidon kohtuullisempien kriteereiden vuoksi rakennusala on muita sektoreita todennäköisempi vastaanottaja ulkomaalaiselle työvoimalle. Alan olosuhteista käsin näyttäytyy kuitenkin epätodennäköisenä, että pysyvämpi maahanmuutto lisääntyisi, tilapäisen halpatyövoiman määrä kylläkin. Työehdot liukuvat kohti sitä, mihin entistä matalamman elintason piiristä saapuva työntekijä suostuu tai on käytännön syistä pakotettu (*race to the bottom*).

Perusteluissa todetaan: O*leskelulupajärjestelmän ei tule olla este yritysten hankkia ulkomaista työvoimaa, jos sitä ei ole Suomessa tai EU/ETA-alueella saatavissa*. Kyse ei tietenkään ole pelkästä prosessin joutuisuudesta.

Tavoite ulkomaalaisen työvoiman lisäämiseksi on varsin epämääräisesti fokusoitu. Millä kriteereillä arvioidaan käytännössä se, onko työvoimaa (edes Euroopasta) saatavissa? Minkälaista työvoimaa ja mihin tilanteeseen? Kuinka lyhyeksi aikaa, jos prosessin pitää olla nopea?

Mikä merkitys on sillä, että rakennusalalla työttömyys on talvikuukausina tyypillisesti 20%? Toimeentulo edellyttää tuekseen työttömyysturvaa.

Rakennusliitto ry
Edunvalvontaosasto
PL 307, Siltasaarenkatu 4
00530 Helsinki
Puh. 020 774 003
Fax 020 774 3062
www.rakennusliitto.fi
Y-tunnus 0213629-4

Esityksen perusteluissa todetaan vaikutuksista työllisyyteen ja palkkoihin seuraavaa (s.50):

> *Keskeinen merkitys on sillä, kilpailevatko maahanmuuttajat kohdemaan työntekijöiden kanssa samoista työtehtävistä vai täydentääkö heidän osaamisensa ja työpanoksensa maassa jo olevien työpanosta. Työperusteinen maahanmuutto vaikuttaa kielteisesti niiden henkilöiden työllisyyteen ja palkkoihin, jotka kilpailevat suoraan muuttajien kanssa, mutta myönteisesti työllisyyteen ja palkkoihin muilla sektoreilla, sillä maahan tulevat työntekijät lisäävät suomalaisten tuotteiden ja palveluiden kysyntää. Työperusteisen maahanmuuton kielteiset työllisyys- ja palkkavaikutukset ovat oletettavasti hyvin pienet jo siitä syystä, että usein maahanmuuttajat ja kohdemaan työntekijät eivät kilpaile samoista työpaikoista. Jos kotimaista työvoimaa on tarjolla riittävästi, yrityksen kannustimet lähteä kalliiseen ja aikaa vievää prosessiin rekrytoida ulkomailta ovat pienet.*

Rakennusalan työntekijöiden työ on pääosin varsin suoraan kilpailutettua.

Jos kielteisten vaikutusten suhteen ´keskeinen merkitys' on kilpailutilanteella, mikä merkitys sillä lainsäätämisen yhteydessä on?

Rakennusalalle on tullut finanssikriisin (2008-2009) jälkeen huomattavia määriä lähetettyjä työntekijöitä. Aliurakointiaste on edelleen jatkanut nousuaan. Ketjujen pituudet/laajuudet eivät selity työn järkevällä organisoinnilla. Jokainen yritys ketjussa pyrkii kuitenkin ottamaan oman katteensa.

Alalla työskentelee suhteellisesti eniten muiden maiden kansalaisia; riippumatta mikä arvio työvoiman kulloisestakin määrästä valittaisiin. Kasvava trendi on viime vuosina ollut se, että eurooppalaiset yritykset välittävät maahamme työvoimaa myös kolmansista maista. Lähtömaan palkkataso voi olla moninkertaisesti matalampi kuin meillä. Näin on jo Euroopassa, esim. Bulgariassa minimipalkka on hieman yli 300 €/kk ja monissa kolmansissa maissa murto-osia siitä. Kyse ei ole eurooppalaisen työvoiman riittämättömyydestä vaan työn hinnasta.

Pohjana EU:n vapaaseen liikkuvuuteen kuuluvaksi katsotulle nykymallille on lähettäjävaltiossa myönnetty työlupa. Konkreettista työskentelyä lähettäjävaltiossa ei sinne kolmansista maista tulleilta edellytetä. Työvoiman saatavuus ja käyttäminen Suomessa ei näyttäisi edellyttäneen kansallisen lainsäädäntömme kehittämistä.

Liiketoimintamalliin kuuluva ketjuttaminen lisää tuntuvasti riskiä siitä, ettei laillisia työehtoja noudateta. Etelä-Suomen aluehallintoviraston viime vuosien valvontahavaintojen perusteella voidaan todeta, että puutteiden ja laiminlyöntien määrä on varsin huomattava. Niin ikään Finnwatchin 1/2022 julkaiseman *Pääurakoitsijan ihmisoikeusvastuu urakkaketjuissa*-raportin synkät huomiot rakennusalasta todentavat asiantilaa; muun ohella sen, että yritysten omavalvonta on riittämätöntä ja viranomaisilla ei ole työkaluja epäkohtiin puuttumiseksi. Ulkomaalaisilta työntekijöiltä itseltään puuttuvat tosiasiallisesti oikeussuojakeinot.

Vasta hiljattain ulkomaalaislakia muutettaessa tunnistettiin perusteluissa (HE 253/2020 vp), että *"hyväksikäyttö on usein systemaattista ja ammattimaista"*. Edelleen todettiin hyväksikäyttäjien tuntevan työmarkkinoiden pelisäännöt hyvin.

Rakennusalalle saapuva työvoima asuu tilapäisissä ryhmämajoituksissa. Järjestettyä työterveyshuoltoa ei ole. Rahaa lähetetään perheille kotiin. Työnantajan edustaja

on usein hankalasti tavoitettavissa ja vielä useammin 'tietämätön' suomalaisen työmarkkinan normeista. Maahamme asettuminen ja huoltosuhdetalkoisiin osallistuminen on melko hypoteettinen ajatus, jos se on vain ulkomaalaislain "helpottamisen" varassa?

Jos työvoiman saatavuutta alalle on helpotettava nimenomaan niukkuuden syystä, vaikuttaa ristiriitaiselta, ettei työsuhteiden minimiehdoista kyetä huolehtimaan.

Lakimuutos kytkeytyy kansalliseen saatavuusharkintaan (ulkomaalaislaki 73§), jonka osalta tehdyt harkintapäätökset ja alueelliset linjaukset ovat osittain politisoituneet ja kehittyneet kategorisen vapauden suuntaan. Vaikuttaa lähinnä ajan kysymykseltä, että harkinnalla ei ole enää minkäänlaista merkitystä.

Resursoimalla työehtojen valvonta niin, että tänne saapuvan työvoiman ei tarvitse tyytyä työehtosopimuksen alittavaan palkkaan, voidaan houkutella halvimman sijasta osaavinta työvoimaa. Työvoimaa, jolla on edellytyksiä vastata tavoitteeseen strategisesti kestävästä työperäisestä maahanmuutosta.

Rakennussektorin voisi perustellusti jättää tässä kohdin lakimuutoksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Vaihtoehtoisesti tulisi säätää alan ongelmallisuuden tunnustavaa lainsäädäntöä; kriminalisoida alipalkkaus ja säätää pääurakoitsijan/tilaajan ketjuvastuusta, mikä johtaisi ketjujen lyhentymiseen.

Hakaniemessä 30. marraskuuta 2022

Rakennusliitto ry

Jyrki Ojanen
Vastaava lakimies, VT